

MONUMENTE ALE EROILOR DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Profesor Cornelia GHINEA¹

Monumentele sunt o recunoștință națională, simboluri ale trecutului plin de glorie și de iubire patriotică, concretizând cultul și adorația generațiilor viitoare pentru eroismul necondiționat și dorul de libertate al înaintașilor. Ele constituie una dintre bogățiile spirituale de valoare inestimabilă, ale poporului român. Marele istoric Nicolae Iorga afirma că: *Monumentele sunt istoria vie a neamului. O apreciere deosebită în acest sens o întâlnim și în gândirea lui Octavian Tăzlăuanu care spunea: Cultura unui popor se poate aprecia și după felul cum își știe a sărbători oamenii mari și după felul cum le înveșnicește amintirea. Cultul înaintașilor mai înseamnă o conștiință superioară și continuitate în muncă. Noi nu prea am avut vreme să ne gândim la crearea unei tradiții mai însemnate. Abia veacul al XX-lea începe să fie mai făgăduitor pentru eternizarea figurilor mari, ce au răsărit și răsar din poporul nostru².*

La noi în țară, această acțiune de a ridica monumente de interes istoric a cunoscut o mare dezvoltare după făurirea României Mari, întru cinstirea jertfelor date de oștirea română în Marele Război pentru Reîntregirea Neamului. În toate orașele și satele noastre s-au ridicat monumente ce au menirea să evoce și să glorifice bărbăția, vitejia și spiritul de jertfă dovedite de ostașii români pentru apărarea gliei, a libertății, unității naționale.

CRUCEA DE PE VALEA OLTULUI RIDICATĂ ÎN MEMORIA GENERALULUI EROU DAVID PRAPORGESCU

În șiragul bunurilor cultural-naționale, prin valoarea sa istorică și documentară, se înscrie și **Crucea Eroului de la Coți**, de pe Valea Oltului, închinată generalului David Praporgescu, căruia i se încredințase la 18 septembrie 1916, comanda Corpului 1 Armată. S-a angajat în marea misiune de stăvilire a ascensiunii rapide a Corpului Alpin German, reușind ca în zilele de 13/26 septembrie să ajungă pe înălțimile de la vest de localitățile Boița și Căineni. Pornind în misiunea încredințată de a inspecta, cerceta, tot frontul în zona Munților Coți, un glonț dușman i-a curmat viața, în ziua de 30 septembrie.

În anul 1924, Societatea „Mormintele eroilor căzuți în război”, filiala Argeș, a hotărât ridicarea unei cruci monumentale pe locul unde a căzut generalul David Praporgescu. Prin adresa nr. 1004/1924, Prefectura de Argeș făcea cunoscut faptul că, întrucât muntele Coți aparține comunei Căineni, județul Argeș, crucea trebuia trimisă acolo. Șeful Serviciului de execuție al Societății „Mormintele eroilor Argeș”, căpitanul Berda, a constatat că, date fiind condițiile de relief, transportul acestui monument ar întâmpina mari greutăți. În raport, acesta prezenta și situația satului Căineni: *satul în întregime este distrus după urmarea bombardamentului ce a avut loc și a luptelor grele ce au fost susținute de unitățile ce au fost sub comanda neuitatului erou*. Constatările tehnice prezentate și dorința localnicilor și autorităților, în frunte cu deputatul Mocanu, învățător al comunei, au dus la concluzia ca monumentul să fie ridicat în mijlocul comunei, *pe pârâul satului, ce izvorăște din poalele Coților și străbate toată regiunea, pe unde bravele trupe de sub comanda Eroului General au luptat cu îndârjire, sacrificându-se pe altarul patriei, odată cu comandantul lor*. Locuitorii se obligau să contribuie cu sume bănești, pe lângă suma oferită de comitetul organizator, repartizată în vederea construirii monumentului, în așa fel încât să-i dea măreția impusă de virtuțile frontului.

Însuflețiți de dragostea și datoria către patrie, recunoscători celor ce prin jertfa lor au făurit pentru totdeauna hotarele României Mari, locuitorii ținutului Căinenilor, într-un glas și un suflet cer Crucea Sfântă a Eroului General Praporgescu, ca piosă recunoștință și veșnică amintire, să fie amplasată în mijlocul lor, în satul Căineni, care a primit toate obuzele nemiloase, care și-au găsit ținta în căpetenia oastei, în hotarul Căinenilor, Coți. Secretarul Societății „Mormintele Eroilor”, filiala Argeș, își încheia raportul înaintat în iulie 1924 Comitetului Central al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, cu următoarea concluzie: *Monumentul eroului*

David Praporgescu să străjuiască inimile generațiilor prezente și viitoare, să străjuiască locurile pe care stăpânul său în viață le-a apărut contra dușmanilor Țării cu sacrificiul vieții sale.

La aprobarea dată de către forul bucureștean pentru construirea monumentului se făcea următoarea precizare: *cunoscând dragostea cu care armata ține să-i cinstească pe eroii reprezentativi ai neamului, cum este generalul David Praporgescu, credem și vă rugăm ca această solemnitate să fie făcută în așa fel încât, să constituie un omagiu de recunoștință din partea județului Argeș, pentru marele erou căzut atât de frumos în munții săi*. Crucea a fost executată de arhitectul Italian Antonio Sora și a costat șase mii de lei³.

CRUCEA DE PE DEFILEUL JIULUI, RIDICATĂ ÎN MEMORIA GENERALULUI DE BRIGADĂ ION DRAGALINA

În prima zi a bătăliei de pe Jiu (10/23 octombrie), în fața ofensivei dușmane, unitățile române au angajat o luptă îndârjită, rezistând pe alinamente succesive. În seara de 11/24 octombrie, Marele Cartier General a numit la comanda Armatei I Română pe generalul de brigadă Ion Dragalina. La această dată, grupurile Jiu și Cerna anterior constituite pentru a opri pătrunderile inamice pe văile râurilor, au intrat în compunerea Diviziei 1 Infanterie. În ziua următoare, presiunea germană a determinat trupele române să se retragă pe un alt aliniament, care trecea pe la nordul localităților Bumbesti, Schela, Dobrița, Frâncești. A fost ziua în care armata română a suferit o pierdere: generalul Ion Dragalina, plecat în defileul Jiului pentru a lua măsurile ce se impuneau, a fost grav rănit, decedând la 24 octombrie 1916, la București⁴.

După moartea generalului David Praporgescu, cel de al doilea general al armatei române a căzut pe câmpul de onoare. În ordinul de zi dat subordonaților săi spunea: *Ofițeri și soldați ai Armatei I, apărați cu viața voastră pământul sfânt al Olteniei și al Țării. Cu Dumnezeu înainte, Victoria este a noastră. Dumnezeu și Țara vor răsplăti pe viteji*.

În defileul Jiului, din inițiativa generalului C. Dumitrescu-Turcu, președinte al Societății „Mormintele Eroilor” Craiova, s-a ridicat lângă cantonul Rafailă, o impunătoare cruce, monument, chiar pe locul unde a fost rănit, în ziua de 12 octombrie 1916, bravul general Ion Alexandru Dragalina. Monumentul a fost executat de sculptorul Filip Gosher, în anul 1927, din marmură albă. Ziarul cultural independent „Gorjanul”, din 31 octombrie, a relatat pe larg momentul sfințirii ei, participanții și cuvântările ținute cu acest prilej: *Crucea, împrejmuită cu un grilaj de fier, a fost instalată zilele trecute, iar în ziua de 26 octombrie s-a făcut sfințirea ei, în prezența*

fii celor și fiului generalului. La orele 11 a început sfânta slujbă, care s-a oficiat de către preotul Victor Dobrescu, protoereul județului Gorj, preotul D. Lungulescu, confesorul garnizoanei Craiova, preoții Pătrășcoiu-Bumbescu-Bumbescu, diaconul Vulcănescu Craiova și ieromonahul Calistrat Proca, starețul Schitului Lainici. Preotul D. Lungulescu a sfințit crucea, binecuvântând opera celor ce au gândit și materializat amintirea numelui și faptele acestui erou, unul dintre ofițerii comandanți de mari unități.

Cuvântările au fost încheiate de generalul Ion Manolescu, directorul general al Societății „Cultul Eroilor” din București, care a spus: „Cu sufletul, cu credința și cu iubirea de neam și de pământul nostru, am învins. Avem aceste arme, pe care nu le întâlnești la orice popor. Dar misiunea noastră nu e încheiată. Poporul românesc trebuie să răspândească pe fața întregului pământ o cultură, acea cultură care ridică popoarele tot mai sus”.

În încheiere, a adus din partea I.P.S. Patriarh doctor Miron Cristea, președintele Societății „Cultul Eroilor”, binecuvântări și cuvinte de îmbărbătare membrilor familiei generalului erou și laude celor ce s-au străduit să ridice această măreață Cruce-Monument.

În anul 1931, cetățenii din orașul Lugoj, din prețuire față de eroul de la Cerna și Jiu i-au înălțat în centrul orașului o statuie pe al cărei frontispiciu stă scris: *Eroului national, generalul Ion Dragalina*. Și în orașul Caransebeș a mai fost așezată o placă comemorativă.

*Cu generalul Ion Alexandru Dragalina s-a stins nu numai un militar desăvârșit, dar și o inimă românească cum puține am avut, și un suflet minunat în care clocoteau durerile, suferințele și chinurile unui popor greu împilat*⁵.

CRUCEA EROILOR DE PE MUNTELE CARAIMAN

Această **CRUCE A EROILOR**, este un monument complex, care are un mesaj de înaltă conștiință purtând amprenta recunoștinței față de Eroii Neamului căzuți în Primul Război Mondial, mesaj care era înscris pe placa comemorativă din partea nordică a soclului și care astăzi nu mai există: *Ridicatu-s-a acest monument întru slava și memoria eroilor prahoveni căzuți în Primul Război Mondial, 1916-1918, pentru apărarea patriei - construit între anii 1926-1928*.

Regele Ferdinand și Regina Maria a României, sunt cei care au avut inițiativa proiectului și ar fi ales locul de amplasare a Crucii, în urma unui vis. Anul 1926, de începere a lucrărilor, coincide cu împlinirea a zece ani de la intrarea țării în război, iar Regina Maria împlinea 51 de ani. Locul de înălțare a monumentului a fost ales pe un colț de stâncă de pe vârful secundar al Muntelui Caraiman, care deschidea o priveliște încântătoare către Bușteni și mare parte din Valea Prahovei. Monumentul a fost ridicat la altitudinea de 2.291 de metri, dimensiunea lui totală fiind de 39,30 de metri înălțime și 7 metri lungimea fiecărui braț.

Crucea este consolidată într-un soclu din beton armat, de 7,90 m înălțime, pavat în piatră de calcar fasonat, realizat de meșterii locali și italieni care lucrau atunci la Castelul Peleş. Până în anul 1939, soclul adăpostea un generator electric, care alimenta cele 120 de becuri de câte 500 W fiecare, dispuse pe conturul crucii și care luminau crucea la zile de sărbătoare. Astăzi, monumentul este racordat la sistemul național de energie electrică, fiind luminat de 300 de becuri a câte 500 W fiecare.

Monumentul a fost proiectat de renumiții arhitecți români ai vremii – Georges Cristinel și Constantin Prodopoiu, în colaborare cu alți doi

ingineri renumiți, Teofil Revici și Alfred Pilder. Echipa care a ridicat CRUCEA a fost formată din muncitori ceferiști de la Direcția de Poduri din cadrul secțiilor mecanice de întreținere și reparații L1 și L5 din Sinaia, secții ale departamentului care făcea parte din serviciul L (lucrări și întreținere), din cadrul C.F.R.-ului, muncitori coordonați de maestrul V. Bumbulescu și dirigintele de șantier Nicu Stănescu. La momentul finalizării ei, din anul 1928, devenea cea mai înaltă cruce cu structură metalică din Europa, situată la peste 2.200 de metri altitudine. În toate izvoarele arhivistice ale vremii, în presă, în lucrări, în memorii, inclusiv în memoriile Reginei Maria nu s-a găsit nici o informație care să relateze momentul inaugurării și implicit al sfințirii, în anul 1928. Rămâne o enigmă, dată fiind măreția acestui monument și mesajul ce îl însoțește. Poetul Mircea Dem Rădulescu a scris o frumoasă poezie al cărei titlu simplu CRUCEA, te îndeamnă la o profundă meditație.

CRUCEA

Acolo, sus, pe culmea-naltă,/Pe culmea mândrilor Bucegi,/Cioplită de-o creștină daltă/Acolo unde-s șoimii regi.

Privind nemărginirea-albastră,/Pe Caraiman, pe culme, sus,/Mântuitoare și sisăstră/Se-nalță Crucea lui Iisus.

Cine-a urcat-o sus pe creste?/Ce mucenic adevărat?/Din care biblică poveste/Sfințita cruce s-a -nalțat?

Purtată fără de hodină,/De-a lungul veacurilor șir/Și-n veac slăvită de lumină/E crucea neamului martir.

E crucea ce-a urcat Calvarul,/S-ajungă printre jertfe, sus,/Să ne păzească-ntreg hotarul,/Din răsărit pân-la apus⁶.

CULTUL EROILOR LA ROMÂNI

BISERICA SFINȚII APOSTOLI DIN TÂRGU-JIU ÎNCHINATĂ EROILOR DE LA 1918

În vremuri îndepărtate, când domnitorii români erau învingători în luptele cu cei ce voiau să cotopească pământul țării, își exprimau mulțumirea lor față de Dumnezeu, prin construirea de mănăstiri, biserici, pentru pomenirea și amintirea celor căzuți pe câmpurile de luptă.

Enoriașii din Târgu-Jiu, la sfârșitul Marelui Război de Reîntregire, s-au hotărât să construiască o biserică cu hramul *Sfinții Apostoli*, ca prinos de recunoștință eroilor căzuți în luptele de la Jiu. Placa de marmură de la intrarea în biserică, are următoarea inscripție: *Începutu-s-a această sfântă biserică în anul 1927, pe locul celei vechi, cu hramul Sfinții Apostoli Petru și Pavel și întru pomenirea eroilor morți pentru întregirea neamului.*

Biserica, în formă de cruce, a fost terminată în anul 1937 și declarată monument de arhitectură, imagine a unei ctitorii omagiale, pe altarul căreia să se aprindă în veci de veci o făclie de recunoștință.

Inscripția de pe clopotul cel mic al bisericii este următoarea: *S-au donat bisericii cu hramul Sfinții Apostoli din Târgu-Jiu, de enoriașii ei și alți pioși creștini din acest oraș ... drept mulțumire lui Dumnezeu pentru izbândă și în amintirea eroilor căzuți în luptele de la Jiu...1921.*

Donatorii principali și sprijinitori ai acestei biserici au fost: Nicolae și Maria Drăgoescu, Preotul Iacob și Maria Curdeanu, Primăria orașului, Aritia și Gheorghe Tătărașcu, Prefectura județului Gorj, Ministerul Cultelor și Liga Femeilor din Gorj. La 7 noiembrie 1937, la târnosirea acestei biserici, întâiul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, spunea: *Constat că parcă reînvie sentimentul de jertfă pentru bisericile consacrate eroilor și întrevăd cu evlavie epoca marelui voievod Constantin Brâncoveanu*⁷.

Ridicate în cinstea și respectul memoriei eroilor neamului, de mare anvergură sunt mausoleele de la Mărăști, Mărășești, Soveja și Mateiaș. În același context înălțător, în toate orașele, comunele și satele României, populația s-a mobilizat și a simțit nevoia să-și omagieze eroii.

Localitățile și locuitorii din zona Bran-Câmpulung au fost martore la acțiunile militare din toamna anului 1916 și au plătit un tribut scump prin fii săi, eroi căzuți pe câmpul de luptă. Inscripțiile de pe monumentele înălțate sunt impresionante.

ALBEȘTI – Monumentul Eroilor din Primul Război Mondial

Pe cele patru laturi ale coloanei sunt inscripționate mai multe texte evocative: *Ridicat în amintirea eroilor căzuți pentru întregirea neamului*

din campania 1916-1918.

Pentru neam și țară ne-am dat viața.

Călătorule, nu trece, ci citește numele celor ce și-au vărsat sîngele pentru făurirea României Mari!

Cu sângele nostru s-a plămădit Unirea tuturor românilor.

BRAN – La Bran s-a ridicat o troiță, alcătuită din trei cruci, două laterale și una centrală. Pe fațada troiței se află următoarea inscripție: *Sfântă slăvire vitejilor care și-au jertfit viața pentru reîntregirea neamului românesc. Dumnezeu să-i odihnească în pace.*

CÂMPULUNG-MUSCEL – Monumentul Eroilor din Războiul de Reîntregire Națională, se află în piața Republicii și este opera sculptorului Dumitru Mățăoanu. Monumentul a fost dezvelit în anul 1928. Pe un pedestal înalt de 4 metri se află statuia de bronz a unui infanterist român în ținută de campanie având într-o mână arma iar în cealaltă un drapel. Pe laturile pedestalului sunt cadre care redau efigiile lui Decebal și Traian, scene de luptă și trofee militare. Pe placa de marmură fixată pe fațada principală a monumentului se află înscris următorul text: *Câmpulung-Muscelului, omagiu etern eroilor săi care au pecetluit cu sânge și viața lor trecătoare hotarele veșnice ale României întregite și nepieritoare.*

Tot în orașul Câmpulung se mai află și „Monumentul soldatului” ridicat în cinstea eroilor Regimentelor 30 și 70 Infanterie. Pe fațada sa, următoarea inscripție: *S-a ridicat acest monument în anul 1935, din inițiativa ofițerilor Regimentului 30 Infanterie.*

DRAGOSLAVELE – localitatea unde au avut loc cele mai aprige lupte. Monumentul se află în centrul comunei. A fost realizat prin subscripție publică și este creația sculptorului Frederic Stork. S-a inaugurat în anul 1927. Cu o înălțime de 4,5 metri, pe fațada principală a monumentului stă scrisă următoarea inscripție: *În amintirea luptătorilor din Dragoslavele, morți în Războiul pentru Întregirea Neamului din 1916-1918. Comuna recunoscătoare fiilor ei.*

Pe celelalte fațade sunt înscrise numele a 94 de militari din localitate, căzuți eroic la datorie, pe câmpurile de luptă, pentru realizarea idealului național.

FUNDATA – În această localitate din județul Brașov a fost ridicat „Însemnul memorial” dedicat locotenent-colonelului Gheorghe Poenaru

CULTUL EROILOR LA ROMÂNI

Bordea, care se află în centrul localității și a fost înălțat pentru a omagia numele și faptele de vitejie ale primului ofițer român căzut la datorie, în timpul Războiului de Reîntregire Națională. Ofițerul a căzut, răpus de glonț, în momentul trecerii graniței române pe la Vama Giuvala, spre Bran. Monumentul este realizat din piatră simplă, iar pe fațada sa se află următoarea inscripție:

Eroul colonel Gheorghe Poenaru Bordea, cel dintâi ofițer căzut vitejește pentru strămutarea acestui hotar.

LACUL TURCULUI - Monumentul eroilor din Războiul de Reîntregire Națională este așezat pe marginea localității, opera sculptorului Theodor Burcă. La inițiativa cetățenilor din localitate, monumentul a fost inaugurat în anul 1920. Lucrarea este executată din beton și are o înălțime de 3,70 metri. Soclul, de plan pătrat, în trei trepte, este surmontat pe un pedestal paralelipipedic, având în terminație o coloană obeliscoidală, cu o pajură așezată pe un glob. La baza pedestalului, pe laturile din dreapta și din stânga, sunt montate basoreliefuluri din bronz care redau scene de luptă. Pe câteva plăci de marmură, fixate pe monument sunt înscrise numele a 107 militari căzuți eroic în timpul Războiului de Reîntregire Națională. Inscripția de pe fațada monumentului este concepută în versuri populare: *Străbunii noștri din mormânt/ De-a pururi vor trăi în voi,/ Sfințit e-al patriei pământ/ Cu-al vostru sânge de eroi.*

LEREȘTI - **Ansamblul memorial dedicat eroilor neamului** este situat în partea de sud a localității. Pe un postament de beton, în multe trepte, se înalță o coloană din piatră de Albești, care are în terminație, un vultur cu

aripile întinse. În partea superioară, pe toate laturile sunt fixate elemente decorative, care reprezintă simboluri ale vitejiei ostășești: două săbii încrucișate, o cască ostășească, țeava unui tun. Lereștiul a dat peste 60 de militari căzuți la datorie în cele două războaie mondiale.

Inscripția de pe monument are înscrise următoarele cuvinte: *În amintirea eroilor din 1916-1918, 1941-1945*⁸.

În țara noastră există și cimitire militare, în care își dorm somnul de veci ostașii țării care au pus mai presus decât viața, dragostea de țară. Fiecare cruce de la căpăiul lor constituie un mic monument, care ne vorbește de un erou, de un viteaz, care și-a înscris numele în istoria neamului cu sângele lui.

Preocupări de a ridica monumente în semn de recunoștință pentru eroii neamului există și în zilele noastre. Un exemplu grăitor în acest context este Monumentul de la Runcu de Dâmbovița, inaugurat, sfințit, la 16 septembrie 2017. La împlinirea a 100 de ani de la declanșarea Marelui Război pentru Întregirea României Mari, promoția de ofițeri 1959, de la Sibiu, la îndemnul colegului lor, colonel (r) Boțilă Dumitru, în acord cu primarul Gheorghe Brebeanu și Consiliul Local Runcu au hotărât să construiască un monument, pe locul numit „Vârful lui In”, respectiv o cruce ale cărei dimensiuni se apropie de cele ale crucii de pe Caraiman, în memoria eroilor runceni, precum și a eroilor militari transmisioniști din armata română, care au căzut la datorie începând cu 14 august 1916. Cei aproape 100 de eroi morți, trecuți pe cruce în latura de nord a monumentului au făcut parte din cele două regimente dâmbovițene respectiv Regimentul 22 Infanterie și Regimentul III Dâmbovița, unități care pentru eroismul lor au fost decorate de Regele

Ferdinand prin Înalt Decret Regal. Dezvelirea acestui monument a constituit un moment important, solemn, prin care cetățenii României și-au manifestat unitatea de neam și țară.

Monumentele prezentate în această comunicare vor fi de-a pururi o istorie vie a jertfelor poporului român pentru realizarea Unirii de la 1918, act de importanță fundamentală, în formarea statului unitar național român, voință a întregii națiuni, dornică să trăiască liberă, unită în viață și în luptă.

Arhierul Iosif Gafton Sinaitul, episcop al Argeșului, făcea următoarea mărturisire: *Sunt mândru de pământul țării mele, pentru că este sfânt și este scump, pentru că el a fost din epocă în epocă stropit de sânge românesc, cu sudoare și lacrimă românească*⁹.

Nouă și urmașilor noștri ne revine nobila misiune să cunoaștem și să ridicăm la înălțime, cu vrednicie, virtuțile neamului românesc.

MONUMENTS OF THE HEROES FROM THE FIRST WORLD WAR

In the honor of the heroes that fought in the First World War in order to defend our country, for liberty and national unity there were constructed monuments. The article contains information regarding some of them.

Keywords: General David Praporgescu, General Ion Alexandru Dragalina, patriarch Miron Cristea, Caraiman, hero

NOTE

1 Asociația Județeană a Cadrelor Militare în Rezervă și în Retrageri „Basarab I” Pitești.

2 „Albumul Aurel Vlaicu”, Editura Trend, 2017, p. 43.

3 Centrul de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare, Fond Divizia 23 Infanterie, dosar nr. 42/1924, ff. 13, 35, 36, 38, 45, 50; Idem, Fond Garnizoana Pitești, dosar nr. 50/1924.

4 ***Istoria militară a poporului român, București, Editura Militară, 1988, pp. 469-470.

5 Revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 10-12/1978, ff. 778-780.

6 Paul Adrian Cristescu, Crucea Eroilor de pe Caraiman, Editura Tiparg, 2016, pp. 63, 118, 131-132, 136, 138.

7 Revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 10-12/1978, ff. 774-775.

8 Florian Tucă, Cristian Gheorghe, Altarele Eroilor Neamului, București, Editura Europa Nouă, 1995; Florian Tucă, Mircea Cociu, Monumente ale anilor de luptă și jertfă, București, Editura Militară, 1983, p.140; Statul Major General, Serviciul Istoric al Armatei, Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Pitești, Armata Română și unitatea națională, Pitești, Editura Delta Cart Educațional, 2008, pp.114-116.

9 Revista „Bisericii Ortodoxe Române” pe anul 1944.